

До спеціалізованої вченої ради
Д 64.051.01 Харківського
Національного університету
імені В. Н. Каразіна

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Глушач Юлії Станіславівни

«Рейтингування в інституційному механізмі господарських трансформацій»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах розвитку сучасної господарської системи, що характеризується нагромадженням значних обсягів інформації, збільшенням її асиметрії та ускладненням обробки й узагальнення, важливу роль відіграють рейтинги як ефективний консолідуючий інструмент для прийняття рішень в умовах інформаційної недосконалості. Поява рейтингових агентств була обумовлена потребами ринкової економіки, а сфера їх застосування є досить різноманітною: на глобальному рівні (для оцінки країн за різними показниками), секторальному рівні (банківської, страхової, політичної, освітньої, спортивної), для оцінки діяльності окремих підприємств, індивідів тощо.

Зростання ролі рейтингів в механізмі сучасних господарських трансформацій є закономірним процесом в умовах інформаційної недосконалості цифрової епохи. Зростаючий (значний) попит на застосування рейтингу в практичній діяльності (в процесі прийняття рішень економічними акторами) перетворює його на важливий інститут сучасної економіки. З огляду на це, рейтинги останнім часом стають об'єктом дослідження багатьох науковців, проте коло їх інтересів, більшою мірою, обмежується методологічним та прикладним аспектом.

Потрібні напрацювання щодо ролі рейтингу в прийнятті господарських рішень, у виборі напрямів економічних перетворень сучасного господарства.

Саме тому, дисертація Глушач Ю.С., в якій досліджуються питання інституціоналізації рейтингування, його місця і ролі у механізмі господарських трансформацій, є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації. Висновки дисертації базуються на доцільному використанні автором сукупності методів наукового пізнання економічних процесів, зокрема, методу теоретичного узагальнення та порівняння, історичного та методу системного аналізу, економіко-статистичних методів, методів порівняння й узагальнення, методу експертних оцінок та ін.

Теоретико-методологічні положення й висновки дисертаційної роботи базуються на наукових роботах відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників в царині проблем господарських трансформацій, поведінкової економіки та сфери рейтингування.

Ознайомлення з дисертаційною роботою і науковими працями дозволяє зробити висновок про те, що основні положення, які визначають наукову новизну дисертації, одержані Глушач Юлією Станіславівною в ході наукового дослідження, сформульовані автором самостійно і відображають особистий внесок автора.

Ступінь новизни наукових положень дисертації. Наукова новизна роботи зумовлена успішною реалізацією здобувачем поставленої мети та завдань дослідження на основі комплексного аналізу фундаментальних положень економічної теорії, сучасних методів вивчення інституційних трансформацій соціально-економічних систем і її складових.

До позитивних рис дослідження слід віднести методологічний підхід автора до аналізу об'єктивних чинників зміни господарських систем, що базується на поєднанні еволюційної, інституційної, функціональної та поведінкової парадигм в напрямку обґрунтування зрушень в процесі прийняття господарських рішень та здійснення вибору.

Ознаки наукової новизни мають наступні результати дослідження:

1) обґрунтовано зміст інституціоналізації рейтингування, як поступового процесу унормування відносин господарюючих суб'єктів з розвитку інформаційного посередництва, що включає стадії: формування інституту рейтингів (як аналітичного інструменту), становлення моделі інформаційно-посередницького бізнесу (рейтингових агентств); розгортання глобальної індустрії рейтингування, що обумовлені змінами якісних і кількісних параметрів інформації і зростанням попиту на її консолідацію (с. 97-98);

2) виокремлено систему чинників унормування можливості маніпулювання вибором акторів напрямів господарського розвитку в процесі розробки рейтингів (ненавмисні: спрощення реальності, представлені в моделі рейтингу; помилки в визначенні якісних властивостей господарського феномену, який знаходиться в стадії формування; протиріччя між параметрами рейтингу і змінами об'єкту; евристики і стереотипи, які притаманні і експертам-аналітикам; навмисні: спеціальний підбір даних; підбір ключових параметрів; порушення логічної послідовності основних функцій рейтингу) і їх використання (свідоме перекручування рейтингової інформації, неповне представлення рейтингової інформації, більш швидке усвідомлення переважних напрямів її застосування) (с. 157-158);

3) дістало подальшого розвитку трактування механізму трансформації господарських систем за рахунок виокремлення в його складі рейтингування і наслідків його прямого і зворотного впливу на вибір господарських суб'єктів в умовах розпаду істини і підстроювання розвитку системи під параметри рейтингу (с. 43-45);

4) визначено функції рейтингів шляхом виокремлення їх стосовно господарських трансформацій, а саме: основних (внутрішніх: аналітична, градувальна; зовнішніх: сигнальна, обґрунтовуюча господарські рішення); похідних (зниження інформаційної асиметрії, зниження трансакційних витрат); вмінених (оцінка порівняльного потенціалу розвитку, засіб залучення інвестицій, засіб конкуренції) (с. 163);

5) удосконалено визначення змісту рейтингу як результату унормованого процесу консолідації значних обсягів інформації, який набуває здатності впливати на вибір акторів в здійсненні господарських перетворень, сила впливу якого залежить від їх поширення, що створює ілюзію достовірності та надійності (с.74);

б) класифіковано рейтинги сучасного господарства шляхом розрізнення їх за змістовним складом обраних параметрів та рівнем узагальнення даних, за суб'єктом розробки рейтингу та його структурою; узагальнено їх в полісистему, аналіз якої дозволив обґрунтувати амбівалентність впливу рейтингу на усвідомлення інформації в процесі господарських трансформацій (с. 132-134).

Положення та висновки, що представлені у п.1 та п.2 сформульовано автором уперше в науковій літературі, а викладені у п.п. 3-6, суттєво доповнюють положення, що існують в науковій літературі, та вносять до них часткову новизну.

Повнота опублікування наукових положень та висновків дисертації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць, у тому числі 6 статей у фахових наукових виданнях України, з яких 5 статей – у вітчизняних наукових фахових періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз.

Публікації відповідають вимогам ВАК України щодо їх змісту та оформлення і в достатній мірі відображають основні результати дисертаційного дослідження та елементи наукової новизни. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, ідеї і висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Автореферат достатньою мірою відбиває зміст та основні положення дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. За своїм оформленням, структурою та обсягом дисертація в цілому відповідає вимогам, встановленим до кандидатських дисертацій. Дисертантом опрацьовано

значний масив сучасної наукової літератури з досліджуваних питань (346 найменувань використаних джерел, з яких англomовними є 93). За своїм змістом дисертація відповідає спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. Робота має логічну структуру, питання розглядаються послідовно та відповідають меті та завданням дослідження. Все це дозволяє стверджувати, що представлена робота є завершеним науковим дослідженням, виконаним на високому науковому рівні.

Практична цінність результатів дослідження. Практична цінність одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вони певною мірою поповнюють наукові уявлення щодо інституційного механізму трансформації сучасної економіки і місця рейтингування в процесі здійснення вибору і прийняття рішень господарськими акторами.

Теоретичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні курсів «Інституційна економіка», «Економічна компаративістика» та «Макроекономіка» та при проведенні подальшої науково-дослідницької роботи з проблем підвищення ефективності функціонування інституту рейтингування.

Практичні рекомендації, викладені в роботі, можуть бути використані у розробці заходів та формуванні програм державних та регіональних структур, професійних та суспільних організацій з розвитку рейтингування на принципово новій методологічній основі, а також в аналітичній діяльності бізнес-структур як елемент методологічної бази для оцінки порівняльного потенціалу розвитку, технологій залучення інвестицій та інструменту для визначення пріоритетних напрямів фінансування певних проектів і видів діяльності.

Зауваження, дискусійні питання і побажання щодо змісту дисертації.

Рецензована дисертація присвячена складній теоретичній і прикладній проблемі економічної теорії та господарської практики. Незважаючи на

методологічну глибину й обґрунтованість результатів дослідження, слід відзначити окремі зауваження.

1. Схематично представлена на рис. 1.1 (с. 24) загальна логіка проведеного дослідження потребує доповнення суттєвим елементом – теорією агентських відносин, оскільки саме в її площині розкриваються взаємовідносини суб'єктів рейтингового процесу (замовника, виконавця та користувача рейтинговою інформацією), досліджуються маніпуляційний та корупційний потенціал рейтингів, неспівпадіння інтересів та прояви опортунізму в рейтинговому процесі.

2. В ході дослідження негативних наслідків формування глобальної індустрії рейтингів, а саме зростання репутаційної кризи рейтингових агентств та недовіри, поширення в глобальному масштабі «ефекту зараження», кризи суверенного боргу в ЄС, автор акцентує увагу на продовженні домінування Великої трійки рейтингових агентств на ринку рейтингових послуг і обґрунтовує цей факт значно більшим досвідом їх практичної роботи, наявністю репутаційного капіталу та олігархічним характером даного ринку (с. 89). На жаль, вплив «репутаційного капіталу» як чинника конкурентної переваги «старих» рейтингових агентств над новими, залишився без роз'яснення. Більша увага даному аспекту в контексті аналізу репутаційних ризиків сприяла б більш глибокому розкриттю корупційної складової рейтингування та окресленню шляхів її подолання.

3. Сформовані за результатами дослідження пропозиції щодо напрямів удосконалення інституту рейтингування були представлені автором у висновках до дисертації у систематизованому вигляді – відповідно до рівня їх реалізації. Ці пропозиції базувались на багатоаспектних дослідженнях, здійснених в різних підрозділах роботи, а саме: при дослідженні негативних наслідків глобальної індустрії рейтингів (п.п. 2.1), чинників нейтралізації маніпулятивного потенціалу рейтингів (п.п. 3.1); проявів опортуністичної поведінки суб'єктів рейтингового процесу (п.п. 3.2). Доречно було б узагальнити наведені в різних підрозділах роботи пропозиції щодо

вдосконалення інституту рейтингування, представивши їх в розгорнутому синтезованому вигляді виокремлено в п.п. 3.2 та вказавши на заходи, що здійснюються світовою спільнотою в цьому напрямку.

4. В підрозділі 2.2 дисертаційної роботи, аналізуючи полісистему господарських рейтингів сучасної економіки, автор вказує на її постійну еволюцію: розширення за рахунок появи нових рейтингів; зникнення деяких рейтингів; зміни в періодичності і методології складання певних рейтингів. На наш погляд, доречно було б розширити дослідження в цьому аспекті виокремленням об'єктивних і суб'єктивних причин даних змін, що дозволить виявити можливість використання в них маніпулятивної складової та запобігти проявам опортуністичної поведінки.

5. В другому розділі дисертаційної роботи, де розглядається інституціоналізація рейтингування розвитку сучасного господарства, є певна розбіжність: на рис. 2.6 (с. 100), на якому зображена модель полісистеми господарських рейтингів, і рис. 2.7 (с. 101), де представлені власне рейтинги сучасної економіки, окремо не виділений мезорівень, хоча сектори як об'єкти рейтингування на рисунках представлені і в роботі неодноразово вказується, що полісистема господарських рейтингів відповідно до об'єктів рейтингування включає рейтинги мега-, макро-, мезо- та мікрорівня.

6. Зауваження та побажання щодо оформлення роботи:

- задля кращої візуалізації структури видів діяльності світового господарства, які найбільше використовують цифрові технології, рис. 1.3 (с. 40) бажано представити в кольоровому варіанті;

- зустрічаються незначні стилістичні та друкарські помилки в додатках, а саме: дод. М (с. 235), дод. Т (с. 240).

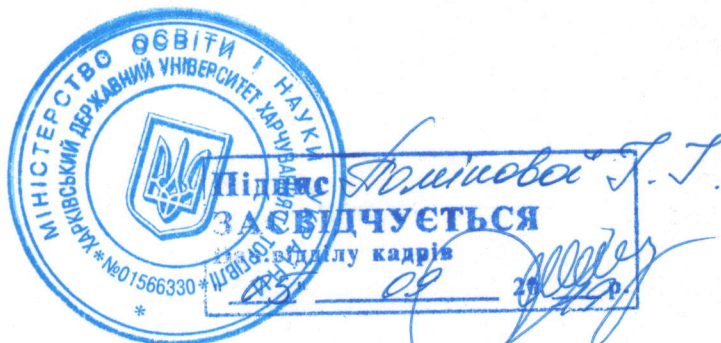
Однак вказані зауваження практично не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, не впливають на її позитивну оцінку. В цілому представлена дисертація є завершеною науковою працею, спрямованою на вирішення важливих наукових питань, що покликані

доповнити та розвинути теорію інституційних трансформацій господарських систем з урахуванням рейтингування.

Загальний висновок. Постановка мети і завдань дослідження, методи його проведення, ступінь обґрунтованості, наукове й практичне значення одержаних результатів, а також зміст і структура роботи відповідають вимогам п. 13 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника.

Дисертаційна робота «Рейтингування в інституційному механізмі господарських трансформацій» є самостійною закінченою науковою працею, в якій автор особисто отримав нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують актуальне наукове завдання з розкриття суперечливого характеру розвитку рейтингування в механізмі господарських трансформацій та його впливу на здійснення вибору економічних суб'єктів щодо траєкторії економічного розвитку та розробки регуляторної політики держави задля підвищення ефективності заходів функціонування інституту рейтингу, що має значення для економічної науки та практики господарювання. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Глушач Юлія Станіславівна – на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії та права
Харківського державного університету
харчування та торгівлі

І.І. Помінова